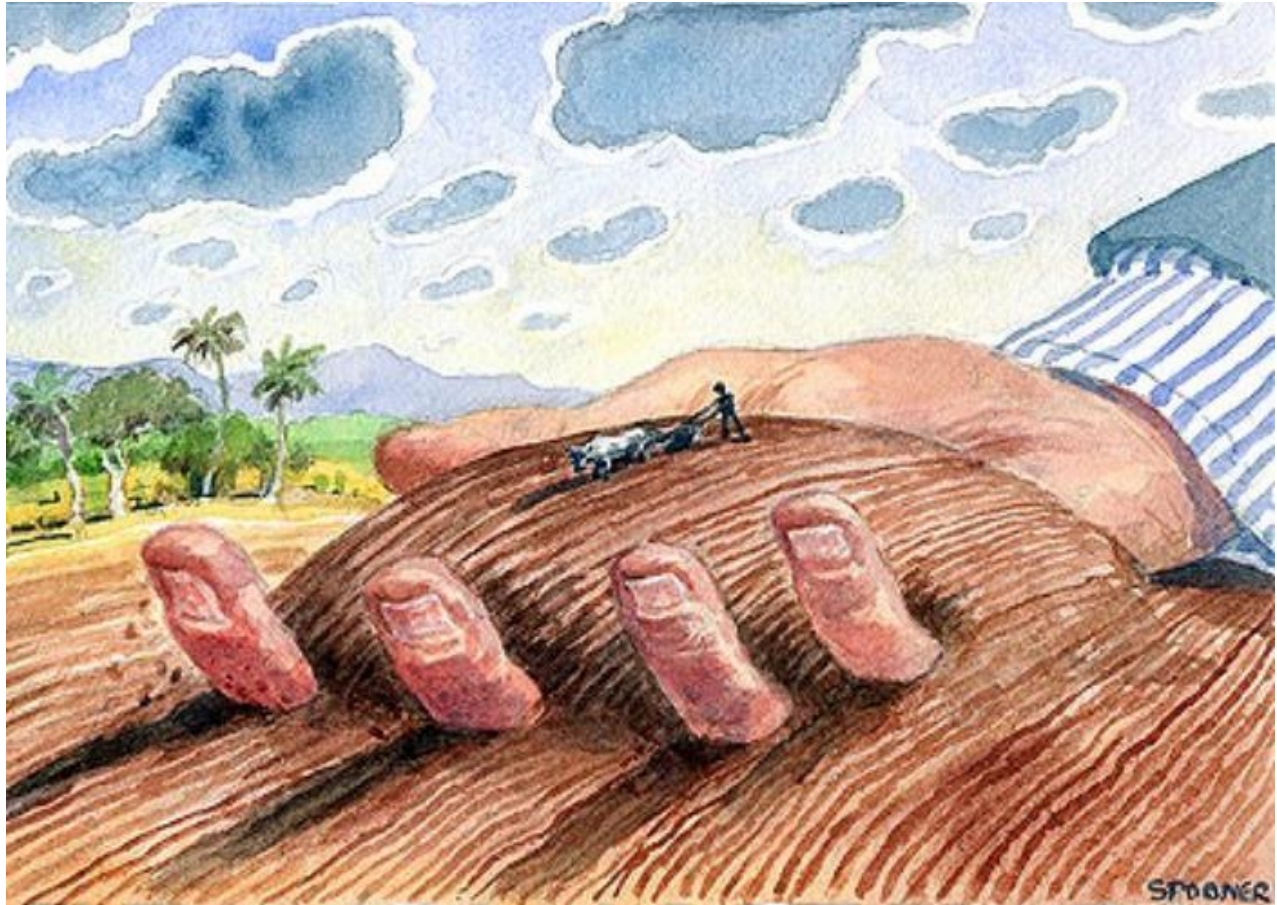

Bachelorproject: Wereldvoedselvraagstuk

“Grootschalige Land Acquisitie in Sub-Sahara-Afrika”

Zijn de voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking voldoende gewaarborgd?

Auteur: S.T.G. Prinsen (s1817027)
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen (FRW)
Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider: Prof. Dr. P. Druiven
Bachelorthesis, 20 januari 2013

Samenvatting

Grootschalige landacquisitie is een relatief nieuw fenomeen. Sinds de mondiale voedselcrisis is de vraag naar landbouwgronden explosief gestegen. In theorie vraagt het continent Afrika om investeringen in de landbouw. Buitenlandse investeerders zouden met behulp van financiële middelen kunnen zorgen voor nieuwe kennis, verbeterde technologie en infrastructuur. Door verhoogde productie van landbouwproducten zou in theorie de economische situatie en daarmee de voedselzekerheid kunnen verbeteren.

De hoofdvraag heeft tot doel in dit kader te onderzoeken of de *voedselzekerheid* en *landrechten* op lagere niveaus, bij land acquisitie nog wel worden gewaarborgd.

Zijn de voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking voldoende gewaarborgd?

In de praktijk blijkt dat de investeerders de goede voornemens vaak niet waar kunnen maken. Hierbij doen zich problemen met de *schaal* voor. De nationale overheden van de gastlanden beconcurreren elkaar om buitenlandse investeringen in landbouw. Hierbij verkoopt of verhuurt een nationale Afrikaanse overheid stukken land, ondanks dat er op lokaal niveau allerlei mensen afhankelijk van zijn. Op het gebied van consultatie en compensatie van de lagere schaalniveaus wordt hierbij dikwijls tekortgeschoten, waarvan landloze en kleinschalige boeren vaak het slachtoffer zijn. Ook de voedselzekerheid van deze zwakke groepen blijkt in veel gevallen juist te verslechteren. Bij het initiëren van een project worden wel degelijk zogenaamde stakeholders geconsulteerd, maar deze zijn vaak niet representatief en behartigen de belangen van de zwakkeren onvoldoende. Ook corruptie is nog steeds een groot probleem, want transparantie van de overdrachten wordt door zowel aankopende partijen als de gastlanden uitdrukkelijk vermeden.

De internationale gemeenschap is pas in 2010 met een antwoord gekomen. Concreet wordt er met de “*Principles for Responsible Agricultural Investment*” (*PRAI*) door de internationale gemeenschap een statement gemaakt, dat aankopende partijen zich aan bepaalde regels moeten houden. De eerste twee principes van deze *PRAI* richten zich expliciet op de voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking. Op het eerste gezicht lijken de principes redelijk, maar bij nader onderzoek blijken beiden in de uitvoering tekort te schieten.

Het grootste probleem is vooral institutioneel van aard. Bij de PRAI wordt uitgegaan van zelfregulerende principes, het geen bij de uitvoering problemen oplevert. Er zijn geen instituties of autoriteiten om de PRAI rechtskracht bij te zetten. Afdwingbaarheid van de principes vanuit de lokale bevolking is niet vormgegeven, terwijl juist deze groep wordt benadeeld.

Met oog op een win-win situatie voor alle stakeholders in de toekomst zijn grote hervormingen nodig. Tot op heden hebben zowel de aankopende partijen als de nationale overheden deze verantwoordelijkheid niet genomen. De internationale gemeenschap heeft met de PRAI een eerste poging gedaan, die niet afdoende is gebleken. Het komen tot een constructieve oplossing is niet alleen van belang voor de voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking, ook de mondiale voedselzekerheid staat op het spel.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 – Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Probleemstelling	6
1.3 Conceptueel model	8
1.4 Opbouw van de scriptie	8
Hoofdstuk 2 – Theoretisch kader	9
2.1 Land Grabbing; geschiedenis en definiëring	9
2.2 Verschillende actoren, verschillende belangen	10
2.2.1. Aankopende partijen	10
2.2.2. Nationale overheid gastland	11
2.2.3. Lokale en regionale belangen	11
2.3 Rol Internationale instellingen	13
2.4 “Principles for Responsible Agricultural Investment”	14
2.5 Win-win situatie	15
Hoofdstuk 3 – Methodologie	18
3.1 Literatuurstudie	18
3.2 Diepte- interviews	18
Hoofdstuk 4 – Resultaten	19
4.1 Fundamentele kritiek op de PRAI (interview)	19
4.2 Voedselzekerheid	21
4.3 Landrechten	22
4.4 Case Study Mozambique	23
Hoofdstuk 5 – Conclusies	26
5.1 Uitkomsten onderzoek	26
5.2 Aanbevelingen voor de toekomst	27
Hoofdstuk 6 – Literatuur	28
Hoofdstuk 7 – Bijlagen	31
Bijlage 1: World Food Price	31
Bijlage 2: Opkomst buitenlandse investeringen in Afrika	32
Bijlage 3: Land Grab database: GRAIN report	33
Bijlage 4: Bestemming gewassen in Afrika	34
Bijlage 5: Principles for Responsible Agricultural Investments (inclusief vertaling)	35
Bijlage 6: Interview met prof. Dr. Zhao	36

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

We zijn er nog steeds niet in geslaagd om alle mensen op aarde van voldoende en goed voedsel te voorzien. Waarom is dat niet gelukt? Waar wonen de mensen die te weinig te eten hebben? Waarom wonen die juist daar?

De antwoorden op een aantal van deze vragen wijzen expliciet naar het gebied Sub-Sahara-Afrika. Hiervoor zijn verschillende redenen. Allereerst behoren veel van de landen in dit gebied tot de allerarmsten ter wereld. De Afrikaanse landbouwsector gaat gebukt onder decennia lange verwaarlozing, en is traditioneel vaak kleinschalig. De voedselzekerheid blijkt in veel gebieden onder druk te staan, en opbrengsten per vierkante kilometer zijn aanzienlijk lager dan op andere continenten. In theorie vraagt de landbouwsector in Afrika dus met klem om investeringen vanuit het buitenland, om de productie te bevorderen en het continent te voeden.

Sinds de mondiale voedselcrisis zijn grootschalige landacquisitie projecten in opkomst. Al snel waren deze projecten onderwerp van een verhit debat. De voorstanders stellen dat braakliggend en onderbenut land beter en efficiënter gebruikt kan worden door grootschalige projecten. Hierbij zijn nieuwe technologie, kennis en infrastructuur nodig, die volgens de algemeen geldende theorie gegenereerd kunnen worden door middel van de financiële middelen, beschikbaar gesteld door buitenlandse investeerders.

Tegenstanders zijn van mening dat deze beloftes in realiteit vaak niet worden nagekomen. Landoverdrachten zouden in veel gevallen juist een verslechtering van de situatie veroorzaken. De tegenstanders menen dat grond-aankopers de onvolmaakte grondrechten van Derde Wereldlanden exploiteren en misbruik maken van de goedkope arbeidskrachten. Ook zou de voedselzekerheid van de plaatselijke bevolking juist lijden onder de projecten. Deze tegenstelling vormt de aanleiding voor deze thesis.

Binnen dit spanningsveld opereren ook nog de grote internationale organisaties, die hebben getracht beleid te maken om de situatie te verbeteren. Hoe is dit beleid vormgegeven en geeft het een bijdrage aan een win-win situatie die bevredigend is voor de verschillende partijen? Dit zijn recente ontwikkelingen en vraagstukken waar op internationaal niveau mee wordt geworsteld.

De maatschappelijke relevantie blijkt wel uit de talloze rapporten, artikelen en nieuwsberichten die de laatste jaren aan land grabbing zijn gewijd.

1.2 Probleemstelling

Het is voor het onderzoek nodig eerst een beeld te vormen van de problematiek. Eerst zullen de verschillende begrippen worden geanalyseerd. Hierbij zullen de beweegredenen van de aankopende partijen behandeld worden. Vervolgens zullen ook de wenselijke en minder wenselijke effecten voor de gastlanden op de verschillende schaalniveaus worden geanalyseerd.

De voedselzekerheid is in het doelgebied vaak niet gewaarborgd. Zwakke staten, zwakke contracten en een geringe afdwingbaarheid van contracten zouden zorgen dat de landovereenkomsten vaak niet meer inhouden dan een nieuwe vorm van imperialisme. De belangen van de verschillende partijen zijn tegenstrijdig, waardoor vanuit de internationale gemeenschap de behoefte is ontstaan om te streven naar een *win-win situatie*.

Bij land grabbing spelen ook een aantal internationale organisaties een rol. Al langere tijd wordt vanuit de internationale gemeenschap gepleit om de landoverdrachten te verankeren in richtlijnen, gedragscodes of principes, die de risico's beperken en de ontwikkeling van de gastlanden stimuleren (The Global Campaign for Agrarian Reform, 2010). De regulering van land grabbing is op dit moment een beladen en controversieel thema. Het meest bekende en breed gedragen initiatief zijn de "*Principles for Responsible Agricultural Development*". In de statuten van deze PRAI staat dat ze drie zaken primair willen bevorderen. Ze willen de bestaande lokale rechten respecteren, voorzien in fatsoenlijke mogelijkheden tot kostwinning en voedselzekerheid van de lokale bevolking en op een verantwoorde manier omgaan met de lokale grondstoffen (World Bank, 2010). Deze scriptie heeft tot doel uit te zoeken of de PRAI een effectief instrument zijn waarmee deze *win-win situatie*, waarover in de literatuur zoveel wordt geschreven, kan worden bevorderd.

Binnen dit onderzoek is gekozen om extra uitgebreid in te gaan op de eerste twee principes uit de PRAI. Primair zal worden ingegaan op het principe over de voedselzekerheid, met oog op het wereldvoedselvraagstuk het meest relevante principe. Daaruit voortvloeiend zullen ook de problemen met landrechten en de verschillende schaalniveaus geografisch worden geanalyseerd.

De aanname is dat beleid en regulering nodig zijn om de negatieve aspecten van land grabbing tegen te gaan, dus na het analyseren van de bestaande invulling hiervan zal worden gekeken naar mogelijkheden om het beleid te verbeteren met oog op de toekomst. Na de conclusie die uit de resultaten zal volgen, zal dus nog een aanvulling zijn in de vorm van een aanbeveling voor het beleid in de toekomst, en een aanbeveling voor eventueel toekomstig onderzoek.

Hoofdvraag:

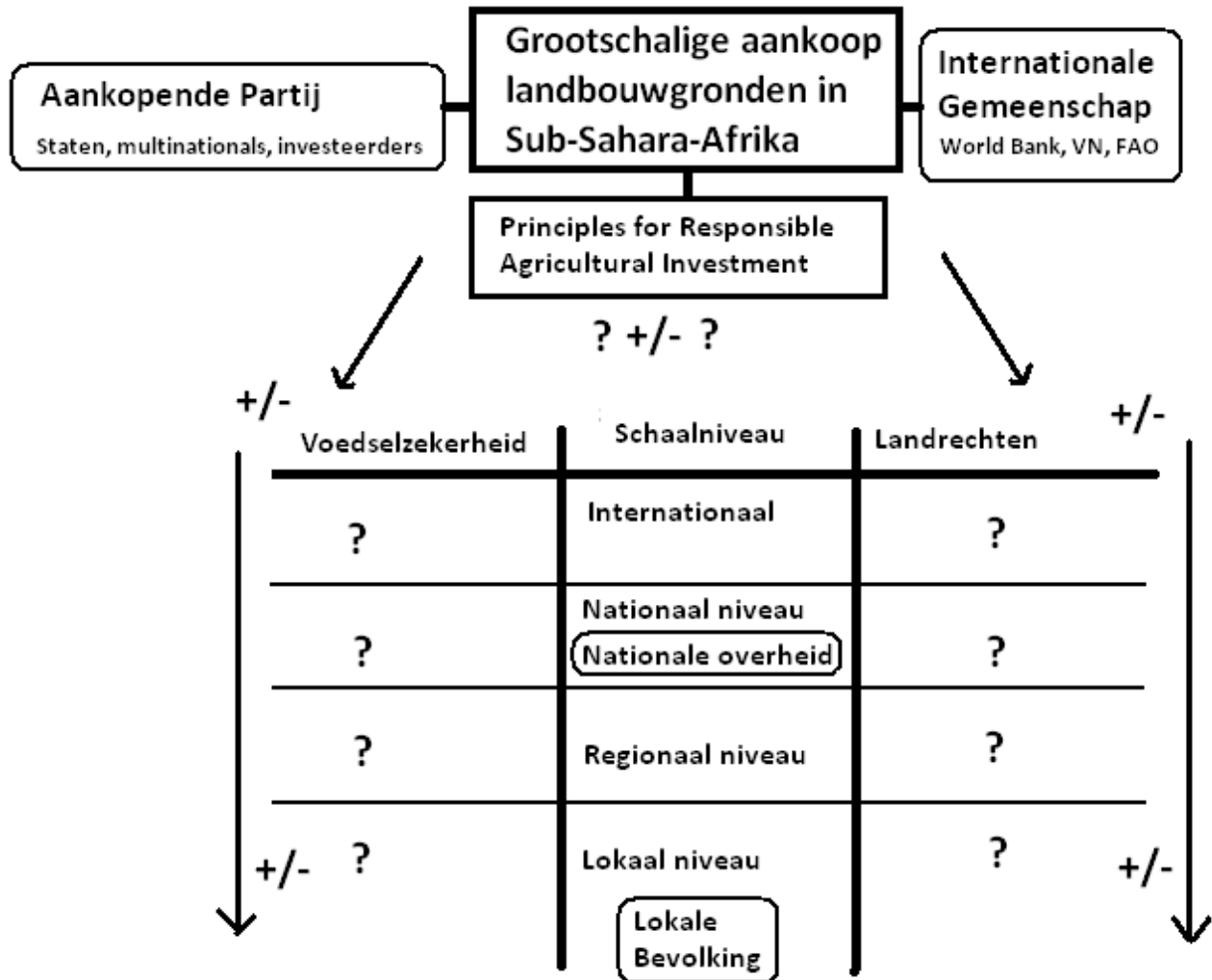
- **Zijn de voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking voldoende gewaarborgd?**

Deelvragen:

- Wat is de theoretische achtergrond van land acquisitie in Afrika met het oog op landbouw?
- Welke factoren maken grootschalige land acquisitie succesvol voor de aankoper?
- Welke effecten zijn bij grootschalige land acquisitie wenselijk binnen het gastland, op verschillende geografische schaalniveaus?
- Wat is de rol van internationale instellingen bij land acquisitie
- Wat zijn de huidige reguleringen van landacquisitie, hoe worden deze toegepast en zijn ze adequaat? (PRAI)
- Zijn voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking voldoende gewaarborgd?

Figuur 1 is een visuele weergave van de probleemstelling in de vorm van een conceptueel model.

1.3 Conceptueel model

Figuur 1: Conceptueel Model

1.4 Opbouw van de scriptie

In **hoofdstuk 2** wordt het theoretisch kader besproken. Dit zal beginnen met de definiëring van de later te hanteren begrippen. Vervolgens worden de verschillende actoren die bij land grabbing komen kijken benoemd en worden de verschillende belangen geanalyseerd. In **hoofdstuk 3** wordt de methodologie beschreven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen literatuurstudie en diepte- interviews. Er wordt uiteengezet hoe vanuit het theoretisch kader de uiteindelijke resultaten tot stand zijn gekomen. Deze resultaten worden vervolgens in **hoofdstuk 4** besproken. In **hoofdstuk 5** worden de resultaten van de literatuurstudie en diepte- interviews gecombineerd in een conclusie, waarin ruimte overblijft voor discussie. **Hoofdstuk 6** is de literatuurlijst, en tot slot bevat **hoofdstuk 7** de bijlagen.

Hoofdstuk 2: Theoretisch Kader

2.1 Land grabbing, geschiedenis en definiëring

Op aarde zijn sinds 2011 ruim 7 miljard monden te voeden. Hoewel er wereldwijd voldoende geproduceerd wordt, leven er nog steeds bijna 1 miljard mensen in hongersnood (FAO, 2010). Binnen deze groep is ongeveer tachtig procent voor haar voedselvoorziening afhankelijk van landbouw en natuurlijke hulpbronnen (UNEP, 2009). Een aanzienlijk deel van deze kwetsbare groep bevindt zich in Afrika. Opvallend is dat juist in Afrika de gemiddelde opbrengst per vierkante kilometer (yield) aanzienlijk lager is dan in de rest van de wereld. In theorie vraagt de landbouwsector in Afrika dus met klem om investeringen vanuit het buitenland, om deze productie te bevorderen en het continent te voeden (Cotula, 2009).

Uit onderzoek, uitgevoerd door de World Bank, kan worden geconcludeerd dat in Sub-Sahara-Afrika de landbouwproductie aanzienlijk kan worden opgedreven door zowel nieuwe gebieden in cultivatie te nemen als reeds in gebruik genomen gebieden te intensiveren (Deininger, 2011). Toch is er de afgelopen jaren veel kritiek geweest op projecten waarbij grote stukken land in Afrika werden gekocht of gehuurd door buitenlandse investeerders, met als bestemming landbouw. Naar deze deals werd niet gerefereerd als “grootschalige landacquisitie”, maar als “land grabbing” (Oxfam, 2012,). Deze tweede term heeft een negatieve bijklank, waar komt dit vandaan?

De term land grabbing is vanuit historisch oogpunt zeker niet nieuw, het werd in 1889 al gedefinieerd als “*an aggressive taking of land, especially by military force, in order to expand territorial holdings or broaden power*” (The Free Dictionary, 2012). In deze scriptie zal echter worden uitgegaan van een meer actuele definitie van land grabbing;

“Het kopen of huren van grote stukken land in ontwikkelingslanden door rijkere staten of private investeerders, met de productie van landbouwgewassen als doel” (Cotula, 2009)

Voor deze definitie is gekozen omdat het expliciet gaat om het verbouwen van landbouwgewassen. Hierbij vallen gewassen met voedselproductie als doel zoals tarwe en rijst onder de definitie, maar ook bijvoorbeeld de productie van palmolie ten behoeve van

biobrandstoffen. Bij de definitie wordt ook geen onderscheid gemaakt in de beweegredenen van de aankopende partij, die nogal kunnen variëren (Andersen, 2010).

2.2 Verschillende partijen, verschillende belangen

Binnen het proces van de grootschalige landacquisitie zijn een aantal verschillende partijen met uiteenlopende belangen te onderscheiden (World Bank, 2011). Om het proces beter te doorgronden zullen een aantal van de belangrijkste actoren worden beschreven. Het spanningsveld tussen deze actoren is complex, en om het bijpassende beleid te kunnen begrijpen en analyseren is begrip van de bestaande situatie nodig.

2.2.1. Aankopende partijen

De interesse van aankopende partijen in landbouwgrond in Afrika is de afgelopen decennia niet bijzonder groot geweest. Echter is er sinds de voedselcrisis van 2007-2008 een snel stijgende vraag gekomen bij buitenlandse investeerders (Bijlage 1) (Anseeuw, 2011). In deze periode is de mondiale graanprijs exponentieel gestegen (Bijlage 2). De totale gemiddelde grondaankoop steeg van gemiddeld jaarlijks vier miljoen hectare vóór 2008, naar een geschatte 56 miljoen hectare in 2008. Meer dan 70% van deze wereldwijde grondaankoop vond plaats in Afrika (Deininger, 2011). Het gaat om een groot gebied, met een zeer uiteenlopende geografie en ontelbare volkeren en culturen. Landen waar het in 2008 begon zijn Sudan, Ethiopië en Mozambique aan de oostkust. Uit de cijfers blijkt echter dat anno 2013 vrijwel alle landen onder de Sahara ermee te maken hebben, en dat land grabbing een gebied van Mali tot Madagaskar in haar greep heeft (Bijlage 3: GRAIN).

Landen met een gebrek aan vruchtbare grond, zoals de Golfstaten, zagen in land grabbing een strategie om de nationale voedselzekerheid te vergroten (Oxfam, 2012). Daarbij is met de stijgende prijzen van zowel grondstoffen als land, investeren in landbouwgronden een stuk rendabeler geworden dan vijf jaar geleden. Dit is niet onopgemerkt gebleven in landen als China, de V.S. en Japan. Ook deze landen hebben zich gemengd in de “global land rush”, met als doel primair het behalen van financieel gewin (Hallam, 2009). Wat ook een belangrijk aandeel heeft aan land grabbing, is de snelle opkomst van biobrandstoffen (Govereh, 2003). Biobrandstoffen zijn populair omdat ze door nieuwe technologieën op termijn als een vervanger worden gezien

van niet- hernieuwbare grondstoffen als aardolie en gas (Cotula, 2009). In Afrika nemen biobrandstoffen meer dan een kwart van de totale agrarische oppervlakte in (Bijlage 4).

De voordelen voor de aankopende partij zijn nog enigszins meetbaar, er kan worden gekeken naar het economisch gewin, of naar verbouwde landbouwgewassen. Hoe zit dat met de voordelen van de gastlanden?

2.2.2. Nationale overheid gastland

Het beleid van de meeste nationale overheden in Afrika is erop gericht een zo gunstig mogelijk klimaat te creëren voor buitenlandse partijen om te investeren (GRAIN, 2012). Naast kapitaalinjecties hopen de nationale overheden in Afrika op nieuwe technologieën, nieuwe werkgelegenheid voor de bevolking, verbetering van de infrastructuur en meer voedselzekerheid voor de bevolking (Cotula, 2009). Uit de literatuur blijkt dat dit positieve verwachtingspatroon van de nationale overheden vaak niet uitkomt, en dat de projecten vaak grootschalige problemen met zich meebrengen (Mittal, 2009). Desondanks blijft de trend bestaan dat Afrikaanse nationale overheden elkaar beconcurreren over het binnenhalen van nieuwe projecten (GRAIN, 2012).

Om de landoverdrachten soepel te laten verlopen, worden op nationaal niveau landrechten beschreven. Hierbij wordt volgens de statuten rekening gehouden met alle partijen, die in deze constructie doorgaans stakeholders genoemd. In de praktijk blijkt echter dat vaak slechts een klein deel van de lokale bevolking inbreng heeft, wat op het lokale niveau grote problemen oplevert (TNI, 2011).

2.2.3. Regionale en lokale belangen

Van de belangen die op nationaal niveau als gewenst worden beschouwd, zijn de meeste vooral op lagere schaalniveaus van toepassing. De uitvoering van projecten laat met betrekking tot die voordelen volgens veel bronnen nogal wat te wensen over (TNI, 2011). Zo richt de verbetering van de infrastructuur zich vaak vooral op de exportwegen, wat de lokale bevolking weinig helpt. De nieuwe technologie wordt slechts op beperkte schaal verspreid en de werkgelegenheid blijkt in veel gevallen juist te verslechteren, wat weer migratiestromen en armoede met zich meebrengt (Oxfam, 2012). Al met al blijkt het voor de aankopende partij in de praktijk heel moeilijk de beloftes aan de nationale overheden op lokaal niveau na te komen (De Schutter, 2011).

Op het lokale niveau brengt land grabbing, buiten positieve ontwikkelingen dus ook aanzienlijke gevaren met zich mee. Met het oog op het wereldvoedselvraagstuk is de voedselzekerheid het meest interessante thema. Ook hier vormen zich dikwijls grote problemen (Mittal, 2009).

Van de bevolking die in Afrika honger lijdt, is het overgrote deel afhankelijk van kleinschalige landbouw. Meer dan de helft bestaat uit gezinnen die moeten overleven met minder dan 2 hectare land, nog eens 20% heeft helemaal geen land in het bezit. Op lokaal niveau is de toegang tot land vaak redelijk goed geregeld op basis van gewoonterecht (Cotula, 2009). Gemiddeld was slechts 2 tot 10% van de totale landoppervlakte onder de Sahara in 2003 formeel geregistreerd als bezit van particulieren. De rest, het overgrote deel, is vaak eigendom van de staat (Deininger, 2003). Hierin uiten zich de problemen met schaal. Op lokaal niveau is weinig formeel geregeld, wat de machthebbers op nationaal niveau de kans geeft om zich zeggenschap over gebieden toe te eigenen (De Schutter, 2011). In sommige gevallen volgt er wel een vorm van compensatie, maar deze is niet altijd toereikend. Ook blijken in de praktijk vooral de allerarmsten deze compensatie mis te lopen, omdat ze al landloos waren of onvoldoende worden geconsulteerd. Toch komen nationale overheden hier juridisch mee weg, omdat ze reeds de rechtmatige eigenaar waren van het land (Cotula, 2011).

Het behoeft geen uitleg dat wanneer de lokale bevolking haar toegang tot gronden kwijtraakt, dit de voedselzekerheid niet ten goede komt. Lokale rurale gemeenschappen zijn voor hun voedselvoorziening vaak afhankelijk van kleinschalige landbouw en de lokale grondstoffen en zijn hiermee vaak zelfvoorzienend (Anseeuw, 2011). Volgens de theorie zou de lokale bevolking tewerk kunnen worden gesteld op de plantages die worden aangelegd. Buiten het feit dat dit in de praktijk slechts op kleine schaal gebeurt (Oxfam, 2012), brengt dit weer nieuwe problemen met zich mee. Met dit systeem wordt de lokale bevolking voor voedsel afhankelijk gemaakt van import. Hierdoor worden zij “*net-food buyers*” (De Schutter, 2011). Dit maakt hen kwetsbaar wanneer de mondiale voedselprijs stijgt, of er bijvoorbeeld sociale onrust of zelfs een oorlogssituatie zou ontstaan (De Schutter, 2011). Volgens VN rapporteur Oliver de Schutter gaat de levenssituatie van de lokale bevolking er bijna altijd op achteruit. Dit kan vervolgens weer leiden tot migratie en sociale onrust (De Schutter, 2011).

Een ander probleem met landrechten doet zich voor met zogenaamde gemeenschapsgronden. Deze worden vaak als “ongebruikt” geclassificeerd. Voor de kleinschalige boeren die niet onder

formele landrechten of gewoonterecht vallen zijn deze openbare gronden van groot belang om te voorzien in de dagelijkse voedselvoorziening (Spielloch & Murphy, 2009). Doordat dit gewoonterecht in de praktijk niet erkend wordt, komen lokale boeren in de problemen.

2.3. Rol internationale instellingen

Binnen de problematiek kan niet voorbij worden gegaan aan de rol van internationale financiële instellingen. Deze heeft een historie, al decennia lang wordt er vanuit verschillende instituten druk gezet op de Derde Wereldlanden om hun handel open te stellen voor het kapitalistische systeem (De Soto, 2001). Land grabbing met delfstoffen als doel bestaat al veel langer, de verschuiving naar de landbouwsector is een redelijk recente ontwikkeling (Anseeuw, 2011). Opvallend is de rol van de World Bank, die op grote schaal krediet verschaft dat wordt aangewend voor landacquisitie.

In theorie zouden de gastlanden zelf een sleutelrol kunnen spelen in het reguleren van land grabbing en het zorgen dat investeringen op een verantwoorde manier plaatsvinden. De nationale regering van een gastland zou erop moeten toezien dat de rechten van rurale gemeenschappen worden erkend, en de opbrengsten op een eerlijke manier worden verdeeld (Franco, 2010). Wat dit bemoeilijkt is dat land grabbing over het algemeen juist plaatsvindt in landen met een zwak bestuur, waarbij de belangen van zwakkeren binnen de samenleving niet worden verdedigd op hogere bestuurlijke niveaus (Cotula, 2009). Om toch voor deze lokale gemeenschappen op te kunnen komen, en landoverdrachten meer humaan te laten plaatsvinden, is er al vanaf het begin gepleit voor internationale wetgeving. Het idee was om een internationale institutie in het leven te roepen die rechtskracht zou krijgen en zou kunnen zorgen dat landoverdrachten gereguleerd konden worden. Hierbij zouden de risico's van land grabbing moeten worden ingedijkt en ontwikkeling worden gegarandeerd (The Global Campaign for Agrarian Reform, 2010).

De internationale regulering, waar al een aantal jaren om gevraagd werd, kwam er uiteindelijk in 2010. Ironisch genoeg werd deze geïnitieerd door de World Bank (VN, 2010). Op een top van de G20 in Seoul op 25 januari 2010 werden de problemen met land grabbing uitgebreid behandeld (FAO, 2012). Eerder hadden de UNCTAD, FAO, IFAD en de World Bank gezamenlijk een aantal kernpunten voor deze problematiek opgesteld; de *Principles for responsible agricultural*

investment that respect rights, livelihoods and resources (PRAI). Deze kernpunten zijn sinds januari 2010 op iedere G20 top onderschreven (GRAIN, 2012).

2.4. PRAI

De PRAI omvatten een zevental principes waar rekening mee gehouden zou moeten worden om landacquisitie succesvol te laten verlopen, zowel voor de aankopende partij als het gastland in kwestie (Bijlage 5). Naast de redelijk beknopte zeven principes, is er ook nog een “abridged version” uitgebracht waar de punten en doelen in meer detail worden uitgelicht (VN, 2010). In de statuten van de PRAI staat dat ze drie zaken willen bevorderen; Ze willen de bestaande lokale rechten respecteren, voorzien in fatsoenlijke mogelijkheden tot kostwinning en voedselzekerheid van de lokale bevolking en op een verantwoorde manier omgaan met de lokale grondstoffen (World Bank, 2010). Hierbij wordt een *win-win situatie* voor alle partijen verondersteld.

Vanuit verschillende hoeken is er al snel fel commentaar gekomen op de PRAI. Zo bracht de “FoodFirst Information and Action Network”, FIAN in oktober 2010 een vernietigend rapport uit, waarin weinig heel werd gelaten van de zeven kernpunten van het beleid. Zo laten zij optekenen dat de PRAI zijn opgesteld om redelijk en overtuigend over te komen, maar het in werkelijkheid niet zijn. Volgens de FIAN zijn ze niet gericht op het beschermen van de lokale bevolking, maar juist bedoeld als instrument waarmee de aankopende partij haar slechte gedrag kan verantwoorden. De principes lijken weliswaar redelijk opgesteld, maar zijn zo vaag geformuleerd dat ze onuitvoerbaar zijn en indirect een schending van mensenrechten en internationaal recht (The Global Campaign for Agrarian Reform, 2010). Ook de toonaangevende belangenorganisatie GRAIN laat in een officieel statement weten dat de PRAI een aantal fundamentele gebreken en tekortkomingen heeft, en wijst op een aantal fundamentele en procedurele problemen bij de wijze waarop dit initiatief tot stand is gekomen (GRAIN, 2010). In een nieuwsbericht laten zij ook weten dat de PRAI niets zijn dan “smoke and mirrors” en niet representatief zijn voor wat er op het laagste plaatselijke schaalniveau gebeurt (GRAIN, 2010).

Naast dat volgens verschillende organisaties de opgestelde regels niet deugen, gaat de TNI: Agrarian Justice, nog een stap verder. Deze NGO bracht in April 2011 een rapport uit, waarin openlijk wordt getwijfeld aan de intenties van de verschillende internationale instellingen bij het opstellen van het rapport. In dit rapport wordt bepleit dat bij het opstellen van het rapport niet de

lokale bevolking en het milieu als uitgangspunt zijn genomen, maar juist de aankopende partij (TNI, 2011). De PRAI zouden niet zijn opgesteld om de situatie te verbeteren, maar om land grabbing juist te legitimaliseren, en critici wereldwijd de mond te snoeren. Volgens deze TNI is het enige juiste pad naar voedselzekerheid en gerechtigheid het afschaffen van land grabbing als geheel. Opvallend is dat deze petitie is getekend door 130 verschillende NGO's en grassroots organisaties die actief zijn in de Derde Wereld (TNI, 2011).

Deze opvattingen staan lijnrecht tegenover de statuten en doelstellingen van de PRAI. Ondanks de felle kritieken, hebben meerdere grote internationale instellingen, de E.U. en de G8 de PRAI onderschreven, wat erop duidt dat er een groot draagvlak voor is op het hoogste niveau.

De invloed van principe één en twee van de PRAI is interessant aangaande de hoofdvraag.

- Zijn de voedselzekerheid en landrechten van de lokale bevolking voldoende gewaarborgd?

2.5 Win- win situatie?

Een win- win situatie betekent dat meerdere partijen voordeel halen uit een bepaalde situatie. De term is vooral toepasselijk bij conflictsituaties en politieke overeenkomsten. In de dikke Van Dale laat het zich kortweg omschrijven als "iets waar beide partijen beter van worden".

In het geval van land grabbing worden een aantal verschillende belangen onderscheiden. In eerste instantie het belang van de aankopende partij. Deze heeft de intentie om agrarische productie te verwezenlijken, met verschillende doeleinden. Dit kan weliswaar verschillende aanleidingen hebben; het kan gaan om het vergroten van de eigen voedselzekerheid, of puur om economisch gewin. In alle gevallen gaat het om het verwezenlijken van productie (World Bank, 2010). Deze productie is meetbaar, door bijvoorbeeld te kijken door de netto opbrengsten of het gegenereerde economische gewin.

De belangen van de andere actoren zijn echter een stuk minder eenvoudig te bepalen. Hierin zit ook een deel van het probleem, want om een win-win situatie te garanderen, moeten deze belangen eerst goed in kaart worden gebracht, alvorens passende reguleringen kunnen worden opgesteld (Mittal, 2009). De voornaamste grond waar voorstanders van land grabbing op hameren is de economische impuls die investeringen in een gebied kunnen brengen (World Bank, 2010). Daarbij komt echter wel de vraag: economische impuls voor wie? De lokale

“peasant”, het lokale bestuur of het thuisland? In een win- win situatie zou iedereen er beter van moeten worden, wat per definitie lastig te vatten is in duidelijke reguleringen. Deze economische verbetering zou in theorie ook de voedselzekerheid kunnen bevorderen (Cotula, 2009).

Een vermeend positief effect van buitenlandse investeringen in landbouw, is de lokale werkgelegenheid die zou ontstaan. Doordat op grotere schaal voedsel verbouwd wordt, zijn veel werknemers nodig, wat de rurale werkloosheid en armoede zou kunnen tegengaan (World Bank, 2010). Uit de praktijk blijkt echter dat het succes van deze projecten sterk afhangt van het type gewas dat verbouwd wordt. Zo zouden oliepalm en suikerriet volgens een rapport van Deininger minstens tien tot zelfs dertig keer zoveel werkgelegenheid genereren per hectare dan grootschalige graanteelt. Dit komt voornamelijk door grote arbeidsintensiviteit van deze gewassen (Deininger, 2011). Hier kunnen dus twijfels worden gezet bij de win-win situatie.

Ook worden vaak kennis- en technologieoverdracht aangehaald als voordelen van land grabbing. Eerder werd al verwezen naar studies over het grote onbenutte potentieel wat Afrika als continent tot op vandaag de dag heeft (Cotula, 2009). Opbrengsten per hectare kunnen nog sterk omhoog, en onbenutte gebieden kunnen door middel van Westerse technologieën worden geoptimaliseerd. Wat voor de win-win situatie bij deze overdracht wel essentieel is, is dat de lokale bevolking ook actief wordt betrokken in de nieuwe ontwikkelingen (Hallam, 2009). Als de lokale boeren van hun land worden verdreven, en hun werk wordt overgenomen door grootschalige gemechaniseerde graanproductie dan schiet deze technologieoverdracht haar doel voorbij (Deininger, 2011).

Tot slot wordt vaak ook infrastructurele verbetering aangedragen als verbetering voor lokale gemeenschappen. In het geval van agrarische ontwikkeling wordt hiermee bijvoorbeeld gedoeld op de aanleg van irrigatie-netwerken, wegen en elektriciteit. Deze irrigatienetwerken geven een positieve stimulans aan de opbrengst per vierkante kilometer, wat weer goed is voor de voedselproductie en ook de economie een impuls kan geven (Cotula, 2009). Deze infrastructuur kan zeker worden gebruikt als wisselgeld om te komen tot een win-win situatie. Maar ook hierbij moet in ogenschouw genomen worden: infrastructuur voor wie? Wie profiteert van de wegen en verbeterde irrigatie. Het belang van de aankopende partij is hierbij evident, maar in het beste geval moet er ook de bereidheid bestaan iets terug te doen voor de lokale bevolking. Er zijn verschillende voorbeelden hiervan in verschillende Afrikaanse landen, waarbij de aankopende

partij voorziet in scholen, drinkwater en hospitalen (Cotula, 2011). Dit soort initiatieven hebben de potentie om land grabbing om te vormen tot de win-win situatie waar vanuit de internationale gemeenschap voor wordt gepleit (Cotula, 2009).

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1 Omschrijving van methoden van dataverzameling

De hoofd- en deelvragen, zoals bij de probleemstelling geformuleerd, zijn behandeld door middel van het verzamelen en analyseren van literatuur, aangevuld met kwalitatieve data uit een diepte- interview (O’Leary, 2010). Het combineren van de informatie uit de literatuur en de interviews zal leiden tot beantwoording van de hoofd- en deelvragen. Het zwaartepunt binnen het interview ligt op het spanningsveld tussen de verschillende actoren. Ook wordt de win-win situatie gedefinieerd en uitgediept. De begrippen voedselzekerheid en landrechten uit de hoofdvraag zijn expliciet meegenomen, en aangevuld met een casestudy om ze in de praktijk te illustreren.

3.2 Diepte interview

Voor aanvullende informatie werd dhr. Mr. Yongjun Zhao geïnterviewd. Een wetenschapper van Chinese afkomst met veel ervaring op het gebied van natuurlijke hulpbronnen, beleid en agrarische ontwikkeling in China, Sub-Sahara-Afrika en Zuid- Amerika. Hij heeft onderzoek gedaan in deze gebieden, en verschillende onafhankelijke rapporten uitgebracht over het te voeren beleid in Derde Wereldlanden met betrekking tot landbouw. Hij is op dit moment werkzaam binnen de minor Development Studies en het Globalisation Studies Groningen (GSG) aan de Rijksuniversiteit Groningen. Het interview met dhr. Zhao had tot doel om het huidige beleid van de internationale gemeenschap te duiden en te onderwerpen aan kritiek. Op basis hiervan is hem gevraagd verbeteringen aan te dragen, voor het acquisitiebeleid in de toekomst.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken die volgen uit de interviews. Vervolgens worden de resultaten in verband gebracht met elkaar en de theorie die werd besproken in het theoretisch kader. Door middel van analyse van de statuten van de PRAI en met oog voor de situatie zoals geschetst in het theoretisch kader, zal de effectiviteit van twee van de beginselen worden beoordeeld. Dat van de voedselzekerheid en de landrechten. Er wordt afgesloten met een casestudy over een groot land grabbing project in Mozambique: ProSavana.

Verenigde Naties- rapporteur Olivier de Schutter, bracht in 2011 een kritisch rapport uit. Problemen met de formulering van de PRAI, zorgen er volgens dit rapport voor dat de problemen niet daadkrachtig en adequaat worden aangepakt. De Schutter beschrijft dat het vooral een probleem is van schaal. Ook al worden bestaande rechten aangaande land gerespecteerd, toch zal dit de situatie op het laagste niveau niet verbeteren. Nationale en regionale overheden eigenen zich in landen met zwak bestuur gebieden toe, en leggen claims op natuurlijke hulpbronnen. Hierbij wordt in veel gevallen echter voorbij gegaan aan de lokale bevolking die voor haar bestaan direct afhankelijk is hiervan (De Schutter, 2011).

4.1 Fundamentele kritiek op de PRAI (interview dhr. Zhao)

Waar volgens dhr. Zhao een groot deel van het probleem van de PRAI zit, is de zelf- regulerende werking ervan. Vanuit zijn ervaringen met andere grondstoffen, waar al langer dergelijke richtlijnen voor bestaan, twijfelt hij ook aan de werking van de PRAI. Ook de aanvullende punten in de abridged version geven volgens dhr. Zhao te weinig houvast, omdat formele dwangmiddelen ontbreken.

De PRAI zijn op zichzelf niet bindend en zijn daarmee overgeleverd aan vrije interpretatie door de private sector. Hier doet zich een essentieel probleem voor, aangezien het onduidelijk is hoe de controle verloopt op het naleven van de regels. Er wordt in feite uitgegaan van een vorm van zelfregulering, waar dhr. Zhao twijfels bij heeft.

De heer Zhao kan zich grotendeels vinden in de mening van Olivier de Schutter. Er doen zich grote problemen voor die te maken hebben met schaalniveau, hij heeft dat in Zuid- Afrika van dichtbij meegemaakt. De “bribes”, de compensatie van de aankopende partij, beperken zich tot

een zeer kleine elite laag in de bevolking. De heer Zhao merkte nog een ogenschijnlijke tegenstrijdigheid op. Volgens zijn ervaring willen de meeste Afrikaanse nationale overheden juist zo min mogelijk transparantie en regelgeving, het geen recht tegen het derde principe van de PRAI ingaat. Hij wijst hierbij op een lange historie van corruptie, die diep in de cultuur is doorgedrongen van hoe macht in dergelijke landen wordt misbruikt. Wel merkte hij daarbij op dat het een misvatting is dat er alleen maar “bad guys” zijn. Het probleem wat zich hierbij voordoet, is dat het juist in het belang van de aankopende partij is om juist wél met de bad guys in zee te gaan, aangezien hiermee makkelijk zaken gedaan kunnen worden.

Volgens de heer Zhao moet de macht van de internationale instellingen ook niet groter worden gemaakt dan hij is. Hij twijfelt niet aan de neutraliteit, zoals de sceptische NGO's en grassroots-organisaties wel doen. Wat hij wel opmerkt is dat de mogelijkheden van organisaties als de FAO, VN en World Bank om daadwerkelijk iets te doen op dit gebied zeer beperkt is. Niet in de laatste plaats omdat de landen met veel macht binnen deze organisaties ook de landen zijn waar de recente land grabbing haar oorsprong vindt.

De heer Zhao merkte aan het eind van het interview nog op dat de kwaliteit van land grabbing projecten vaak ook samenhangt met de schaal. Simpel gezegd: hoe kleinere oppervlakte een project heeft, hoe beter. Kleinschalige projecten slagen er vaak beter in om in contact te treden met alle stakeholders, waardoor de landrechten beter worden gerespecteerd. Het nadeel bij deze projecten is vaak wel dat schaalvoordelen ook weer minder groot zijn, waardoor ze moeilijker kunnen concurreren met grootschalige projecten. Volgens dhr. Zhao is een zogenaamde bottom-up approach nodig om land grabbing in de toekomst te verbeteren. Initiatieven als de PRAI zijn juist meer top-down, wat minder goed werkt.

Tot slot merkte hij nog wel op dat de problematiek zo complex is, dat je niet te snel initiatieven als de PRAI af moet schrijven. Ze zijn verre van perfect, maar het is met de huidige machtsverhoudingen ook zeer moeilijk om met iets concreters aan te komen, wat door alle partijen wordt onderschreven. Een groot deel van het probleem ligt volgens dhr. Zhao ook bij nationale overheden, die het huidige systeem in stand houden. Het is naïef om te denken dat je zo'n grote globale trend zomaar aan banden kunt leggen.

4.2 Voedselzekerheid (Principe 2)

In bijlage 3 zijn de gehele PRAI te vinden, met bijgevoegd een vertaling in het Nederlands, gevonden op een Vlaamse site en enigszins grammaticaal aangepast.

Principe 2: Investerings brengen de voedselzekerheid niet in gevaar, maar versterken deze veeleer.

Voedselzekerheid bestaat wanneer alle inwoners van een land, op elk moment, toegang hebben tot voldoende, veilig en voedzaam voedsel om aan hun dieetbehoeften en voedselvoorkeur te voldoen om actief en gezond te kunnen leven (Andersen, 2010).

Het vergroten van de voedselzekerheid is vanzelfsprekend van groot belang, echter moet wel de vraag worden gesteld hoe dit doorgaans wordt berekend. De bepaling van de voedselzekerheid baseert zich op cijfers over vraag en aanbod van voedsel op nationaal niveau. Hierbij wordt echter voorbij gegaan aan wie de producent is en welke groepen binnen een maatschappij toegang hebben tot voedsel (Global Campaign for Agrarian Reform, 2010).

Lokale rurale gemeenschappen zijn afhankelijk van kleinschalige landbouw en de lokale grondstoffen en zijn hiermee vaak zelfvoorzienend. Echter worden die met dit systeem voor voedsel wederom afhankelijk gemaakt van import. Hierdoor worden zij “*net-food buyers*”. Als contractwerkers op de loonlijst bij een grote plantage, of erger nog als ze naar de stad verhuizen op zoek naar werk, gaat hun levenssituatie er vaak op achteruit (De Schutter, 2011). Dit kan vervolgens weer leiden tot migratie, sociale onrust en gender problemen.

Om dit principe 2 meer tot een strategie voor ontwikkeling te maken, waarbij voedselzekerheid ook echt voor iedere burger wordt verzekerd, zou bijvoorbeeld een “recht op voedsel voor iedere burger” kunnen worden toegevoegd. Dit is concreter, kan worden gecontroleerd, en kan helpen lokale minderheden en zwakkeren in de samenleving te empoweren (De Schutter, 2011).

Over de PRAI is door de World Bank ook een speciale werkgroep in het leven geroepen. Deze houdt zich bezig met het analyseren van de PRAI, en heeft tot taak opties voor verbeteringen aan te leveren (Working Group: World Bank, 2011). In haar rapport van 3 juni 2011, kwam een duidelijk signaal naar voren dat er een toevoeging zou moeten komen die de beleidsmakers verplicht de gehele aanwezige lokale bevolking binnen een gebied toegang tot voedsel te

garanderen, en dat er protocollen zouden moeten komen met strategieën om de verdeling van voedsel binnen projecten eerlijk te laten verlopen. Deze toevoegingen zouden volgens deze werkgroep moeten worden geïntegreerd in “principle 2”(Working Group: World Bank, 2011). Tot op heden zijn deze toevoegingen echter nog niet officieel gedaan (World Bank, 2010).

De onvolkomenheden van principe 2 worden dus intern ook al benoemd, wat erop zou kunnen wijzen dat er in de toekomst wel verbetering zou kunnen komen. Wereldwijd is er op dit moment al genoeg voedsel om iedereen te voeden, echter is herverdeling nog wel nodig. De PRAI zouden door hier zeker en bijdrage aan kunnen leveren, door voedselzekerheid in wijde zin te promoten, en de toegang tot voedsel voor iedereen te vergroten.

4.3. Landrechten (Principe 1)

Principe 1: Bestaande rechten aangaande land en geassocieerde natuurlijke hulpbronnen worden erkend en gerespecteerd.

Landrechten zijn het onderwerp van veel conflict in ontwikkelingslanden. Zoals in hoofdstuk 2 al aangegeven; volgens verschillende bestaande theorieën bepalen zogenaamde “property rights” in grote mate “whether markets work” (De Soto, 2001). Wanneer je deze theorie doortrekt, wordt beredeneerd dat “property rights” onmisbaar zijn bij het bereiken van ontwikkeling in ontwikkelingslanden. Hernando de Soto stelt dat “formal property systems converted the citizens of the West into a network of individually identifiable and accountable business agents (De Soto, 2001).” Dit sluit aan bij het beleid van de World Bank en het Internationaal Monetair Fonds, die al decennia druk op de Derde Wereld zetten om hun landen open te stellen voor buitenlandse investeerders en de internationale handel (Cotula, 2009)

Biedt dit principe voldoende bescherming? Wat kan de landloze of land schaarse boer doen die al decennia lang rekt op gewoonterecht voor zijn bestaan? In de uitgebreide versie van de PRAI wordt wel nog vermeld dat ook gewoonterecht moet worden erkend. Dit klinkt redelijk, maar in de praktijk wordt met de rechten van landloze en landschaarse boeren nauwelijks rekening gehouden (Oxfam, 2012). In het FIAN- rapport, wordt ook de kanttekening gemaakt dat er in de regelgeving nauwelijks rekening wordt gehouden met de rechten van de komende generaties, ondanks de explosief stijgende bevolking in veel van de gebieden (FIAN, 2011).

Dit principe blijkt op essentiële punten tekort te schieten. Het is positief dat er eindelijk iets opgetekend is om iets te doen aan de enorme problemen die er de afgelopen jaren zijn geweest met landrechten, maar toch is het zeker nog niet afdoende. Het voelt te weinig als een strategie voor ontwikkeling, een concrete verbetering van de situatie voor de lokale bevolking voor de komende decennia lijkt achterwege te blijven.

4.4 Case Study: Mozambique

Om de punten uit de PRAI nogmaals op een meer concrete manier uit te werken, volgt een analyse van een case study. De voedselzekerheid en landrechten en de verschillende geografische schaalniveaus worden hierbij beoordeeld.

4.4.1 Aankopende partijen

De landen die op grote schaal in Mozambique grond aankopen zijn China, Brazilië, de V.S. en Zuid- Afrika (GRAIN, 2012). De projecten verschillen qua grootte van 6000 hectare tot 100.000 hectare. Een grote speler in dit gebied is Dominion Farms, een bedrijf dat haar oorsprong vindt in de Verenigde Staten, met Calvin Burgess als CEO. De quote laat weinig aan de verbeelding over, Dominion Farms komt niet naar Afrika om de lokale bevolking te helpen.

Figuur 1: Quote CEO Dominion Farms (GRAIN 2012)

4.4.2. Nationale overheid Mozambique / Belangen lokale bevolking

In een situatie waarbij partijen zoals bovengenoemde grond proberen aan te kopen, zou je verwachten dat de nationale overheid terughoudend is met het aantrekken van nieuwe projecten. Het tegenovergestelde is in het geval van Mozambique waar; de regering heeft een marketingbedrijf in de arm genomen om meer investeerders aan te trekken.

In figuur 2 is te zien, welke doelen de regering van Mozambique hierbij voor ogen heeft. In figuur 3 is reclame te zien met betrekking tot het onderbenutte potentieel dat aanwezig zou zijn. Natuurlijk zal dit zeker aanwezig zijn, maar in de cijfers die hier worden gegeven lijkt het alsof er slechts op 14% van de gronden landbouw bedreven wordt. Hier wordt al duidelijk hoe weinig er met de lokale landrechten en gewoonterecht rekening wordt gehouden: er wordt bij deze weergave gedaan alsof deze niet bestaand zijn.

Een nationale voedselstrategie lijkt in dit beleid volledig te ontbreken, het gaat puur om het binnenhalen van investeerders. Voedselzekerheid wordt niet benoemd. Ook de PRAI worden buiten beschouwing gelaten.

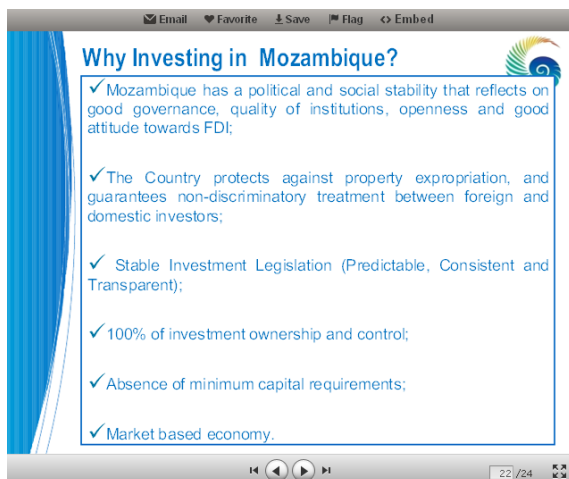

Figuur 2: Investment Promotion Centre

Figuur 3: Reclame voor investeren in Mozambique

Figuur 4: Waarom investeren in Mozambique?

Hoofdstuk 5: Conclusie

5.1 Conclusies onderzoek

De regulering van landacquisities met landbouw als doel staat nog in de kinderschoenen, maar is de laatste jaren wel onderwerp van veel discussie. De komst van buitenlandse investeerders kan in potentie de zwakke Afrikaanse landbouwsector verbeteren door middel van nieuwe kennis, technologie en infrastructuur. Ook zouden investeringen de economische situatie kunnen verbeteren en kunnen zorgen voor meer werkgelegenheid. Voor de investeerders zouden een verbetering van de voedselzekerheid en economisch gewin redenen zijn om te investeren. Deze *win-win situatie* is ogenschijnlijk wenselijk voor alle partijen. In de praktijk zorgen zwakke staten, zwakke contracten en slechte afdwingbaarheid van contracten vaak dat enkel de investeerders daadwerkelijk voordeel hebben bij de investeringen. De voordelen voor de lokale bevolking en het gastland blijven vaak beperkt. Pas in 2010 is er in de vorm van de “*Principles for Responsible Agricultural Investment*” (PRAI) door de internationale gemeenschap een statement gemaakt, dat aankopende partijen zich aan bepaalde regels moeten houden om deze win-win situatie te verwezenlijken. De PRAI pleiten ervoor de bestaande lokale rechten te respecteren, voorzien in fatsoenlijke mogelijkheden tot kostwinning en voedselzekerheid van de lokale bevolking en op een verantwoorde manier omgaan met de lokale grondstoffen.

Hoewel deze principes zouden kunnen bijdragen tot meer uitgebalanceerde landovereenkomsten, bieden zij in de praktijk te weinig garanties voor betrokken gemeenschappen. Sterker nog, de niet-bindende formulering laat toe dat de aankopende partijen de principes eerder zullen gebruiken om land grabs te legitimeren, dan dat ze bijdragen aan de beoogde ontwikkeling van de rurale bevolking. De huidige richtlijnen hebben zich volgens de statuten wel tot doel gesteld te streven naar een win-win situatie, maar in de uitleg van de regels en bij de uitvoering schieten ze tekort. Het grootste probleem zit hem in de verschillende schaalniveaus. Op het nationale niveau wordt er alles aan gedaan om buitenlandse investeringen aan te trekken, maar door corruptie en onvoldoende consultatie van alle betrokken stakeholders worden lokale rechten onvoldoende gerespecteerd.

De PRAI waren een mogelijkheid om de twee belangrijkste problemen van land grabs in de afgelopen jaren aan te pakken; problemen met zwakke landrechten en voedselzekerheid. Helaas

slagen ze in beiden onvoldoende. De uitwerking schiet op essentiële punten tekort, het voelt te weinig als een strategie voor ontwikkeling. Een concrete, duurzame verbetering van de situatie voor de lokale bevolking voor de komende decennia blijft achterwege.

5.2 Aanbevelingen voor de toekomst

De PRAI zijn weliswaar een eerste stap in de goede richting, maar blijken nog niet te volstaan.

Uiteindelijk is het met het oog op duurzaamheid en de mondiale voedselzekerheid in het belang van alle partijen om tot een constructieve oplossing te komen. De World Bank heeft zelf al een werkgroep die met bruikbare verbeteringen is gekomen. Het begrip voedselzekerheid zou beter vervangen kunnen worden door voedselsoevereiniteit, en er zou via mensenrechten moeten worden verankerd dat iedere wereldburger recht heeft op voedsel. De problemen met landrechten liggen erg gecompliceerd, maar wanneer er onduidelijkheid over de rechten bestaat, zouden aankopende partijen terughoudend moeten zijn, in plaats van misbruik te maken. Regelgeving zou er niet op gericht moeten zijn hoe de landoverdrachten zo min mogelijk schade kunnen aanrichten, maar op hoe de landoverdrachten kunnen bijdragen aan ontwikkeling.

Het essentiële probleem zit hem in het feit dat er bij de PRAI wordt uitgegaan van zelfregulerende principes, de afdwingbaarheid hiervan vanuit de lokale bevolking is (nog) bijna niet vormgegeven. Wanneer dit aspect verbeterd wordt, is er nog hoop op een win-win situatie voor alle partijen in de toekomst.

Aantal woorden: 6583

Hoofdstuk 6: Literatuurlijst

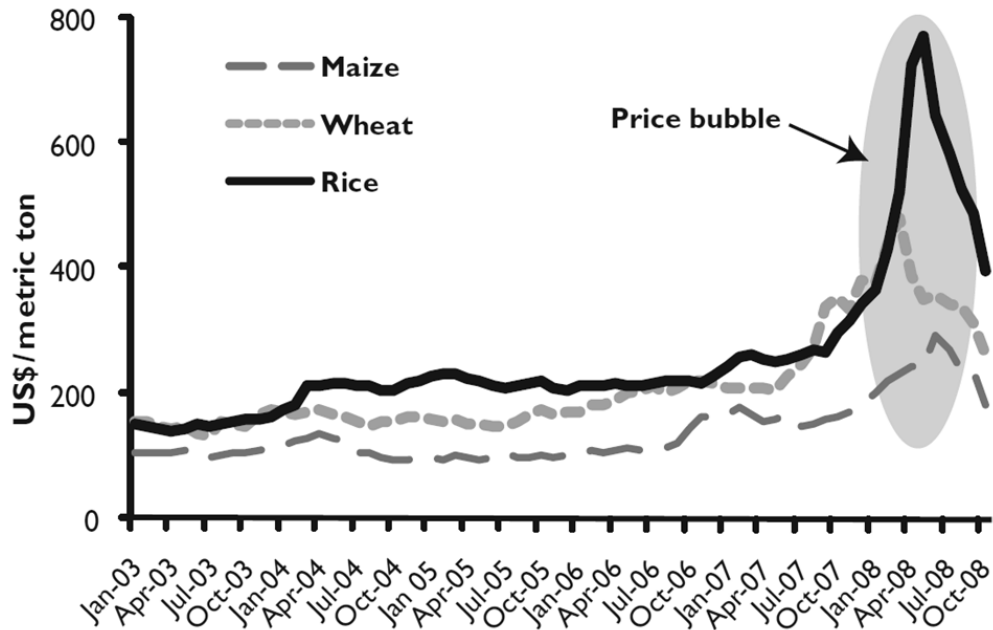
- Andersen, P.(2010). *Global Land acquisition: neo-colonialism or development opportunity?* [online] Available at:
<http://www.springerlink.com/content/2j8617q5p4477887/fulltext.pdf>
[accessed December 2012]
- Anseeuw, W.(2011). Land Rights and the rush for land. International Land Coalition.
[online] Available at:
http://www.landcoalition.org/sites/default/files/publication/1205/ILC%20GSR%20report_ENG.pdf [accessed January 2013]
- Borras, Saturnino Jr. and Jennifer C. Franco (2010). 'From Threat to Opportunity? Problems with the Idea of a "Code of Conduct" for Land-Grabbing'. Yale Human Rights and Development Law Journal, vol. 13, no. 2.
- Cotula, L. (2009), *Land grab or development opportunity: Agricultural Investment and international land deals in Africa*, FAO & IFAD. 120p. [online] Available at:
http://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=j51n1Fjt_CsC&oi=fnd&pg=PA63&dq=%22land+grab+or+development%22&ots=qUEzKAK4Kr&sig=4pkYKeXM9BDkS2EVoTmO1Za2ON8 [accessed January 2013]
- Cotula, L (2011), *Land deals in Africa, what is in the contracts?*, International Institute for Environment and Development, London, 56p.
- Deininger, K., Byerlee, D., Lindsay, J., Norton, A., Selod, H. & Stickler, M.M. (2011). *Rising Global Interest in Farmland: Can it yield sustainable and equitable benefits?* The World Bank, Washington D.C. 214p.
- De Schutter, O. (2011). "How not to think of land-grabbing: three critiques of Large-Scale Investments in Farmland", Journal of Peasant Studies, vol. 38, no.2
- De Soto, H., (2001), *The Mystery of Capital*, London: Black Swan Books
- FAO (2012). *The state of food and agriculture 2012*, Food and Agriculture Organization of the United Nations [online]. Available at:
<http://www.fao.org/docrep/017/i3028e/i3028e.pdf> [accessed January 2013]
- Franco, J. (2010) *Regulating Land grabbing?* TNI: Agrarian Justice [online] Available at:
<http://www.tni.org/article/regulating-landgrabbing> [accessed December 2012]

- Govereh, J. (2003) *Cash cropping and food crop productivity: synergies or trade-offs?*. Agricultural Economics, vol. 28, p.39-50
- GRAIN (2008). *Seized: The 2008 Land Grab for Food and Financial Security*. GRAIN, Barcelona. 11p.
- GRAIN (2010). *World Bank report on land grabbing: Beyond the smoke and mirrors*. GRAIN, Barcelona. [online] Available at: <http://farmlandgrab.org/15542> [accessed January 2013]
- GRAIN (2012) *Interactive global map of 400 global land grabs*. GRAIN, Barcelona. 62p. [online] Available at: <http://www.grain.org/article/entries/4479-grain-releases-dataset-with-over-400-global-land-grabs> [accessed December 2012]
- Hallam, D. (2009). *International Investments in Agricultural Production: Land Grab to win-win*, FAO, Washington D.C.
- Humphrey, A (2005) “Swot Analysis for Management Consulting” SRI Alumni Newsletter (SRI International) [online] Available at: <http://alumnu.sri.com/newsletters/dec-05.pdf> [accessed December 2012]
- Mittal, A. (2009). *The Great Land Grab: Rush for Worlds' Farmland Threatens Food Security for the Poor*. The Oakland Institute, Oakland. 24 p.
- Murray Li, T. (2011), “Centering Labour in the Land Grab Debate”, *Journal of Peasant Studies*, vol. 38, no.2, 281-298
- Oxfam (2012), “*Our land, our lives*” *Time out on the global land rush*, Oktober 2012
- The Free Dictionary, (2012). [online] Available at: <http://www.thefreedictionary.com/Land+run> [accessed December 2012]
- The Global Campaign for Agrarian Reform (2010). *Why We Oppose the Principles for Responsible Agricultural Investment (RAI)* [online]. FIAN International/ Focus on the Global South. Available at: <http://www.fian.org/resources/documents/others/why-we-oppose-the-principles-for-responsible-agricultural-investment> [accessed January 2013].
- TNI (2011). *Why so called “Responsible Agricultural Investment” must be stopped*. [online] TNI: Agrarian Justice. Available at: <http://www.tni.org/article/why-so-called-responsible-agricultural-investment-must-be-stopped> [accessed January 2013]

- World Bank, FAO, IFAD & UNCTAD (2010). *Principles for Responsible Agricultural Investment that Respects Rights, Livelihoods and Resources*: [online] Available at: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/G-20/PRAI.aspx> [accessed January 2013]
- World Bank, FAO, IFAD & UNCTAD (2010). *Principles for Responsible Agricultural Investment that Respects Rights, Livelihoods and Resources*: Extended Version. [online] Available at: http://siteresources.worldbank.org/INTARD/214574-1111138388661/22453321/Principles_Extended.pdf [accessed January 2013]
- World Bank (2010). *Rising Global Interest in Farmland*, The World Bank, Washington D.C., 214p.
- Working group: World Bank (2011). *Options for Promoting Responsible Investment in Agriculture*, June 2011. Inter-agency working group, World Bank. [online] Available at: http://archive.unctad.org/sections/dite_dir/docs//diae_dir_2011-06_G20_en.pdf [accessed January 2013]

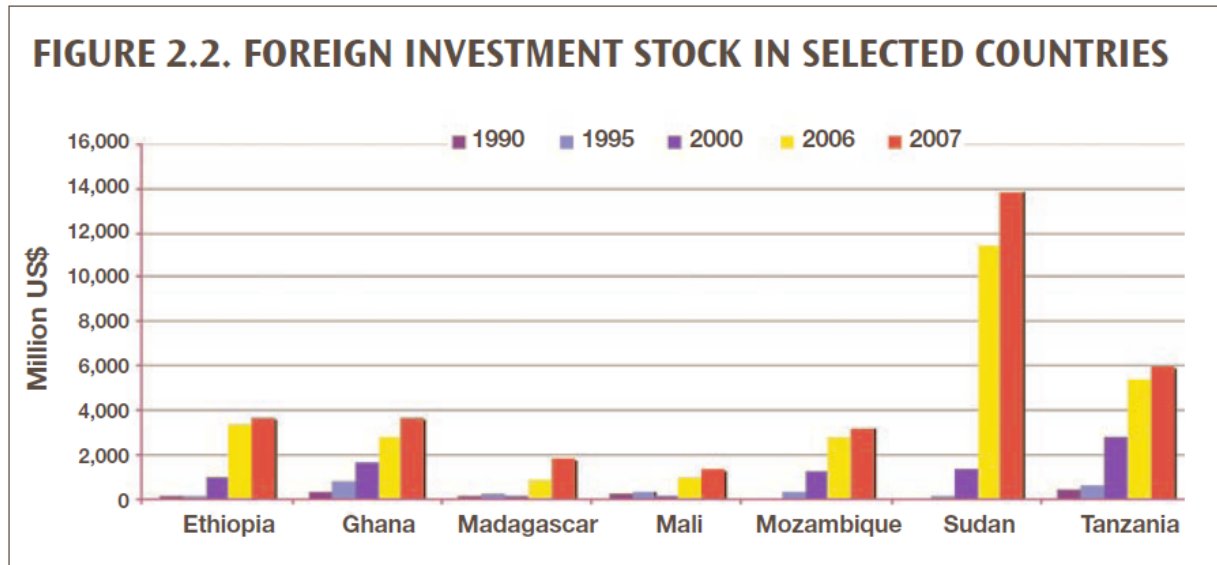
Hoofdstuk 7: Bijlagen

Bijlage 1: World Food Prices

Bron: Center for Global Development, [online] Available at:
<http://blogs.cgdev.org/globaldevelopment/2011/01/still-time-to-prevent-another-food-price-crisis%E2%80%94and-the-one-after-that.php> [accessed December 2012]

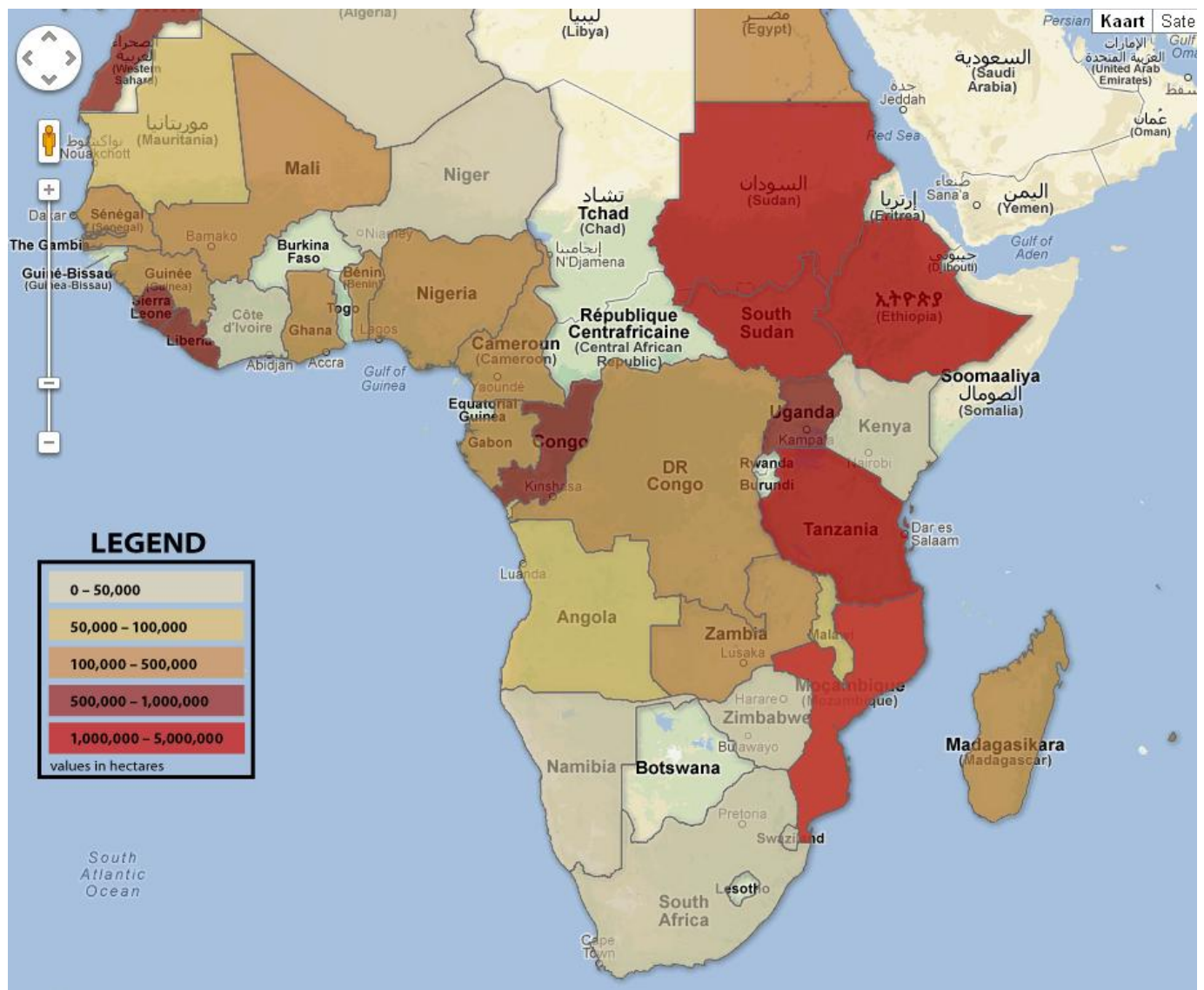
Bijlage 2: Opkomst Buitenlandse investeringen in Afrikaanse landen (UNCTAD 2008)

Data source: UNCTAD (2008a)

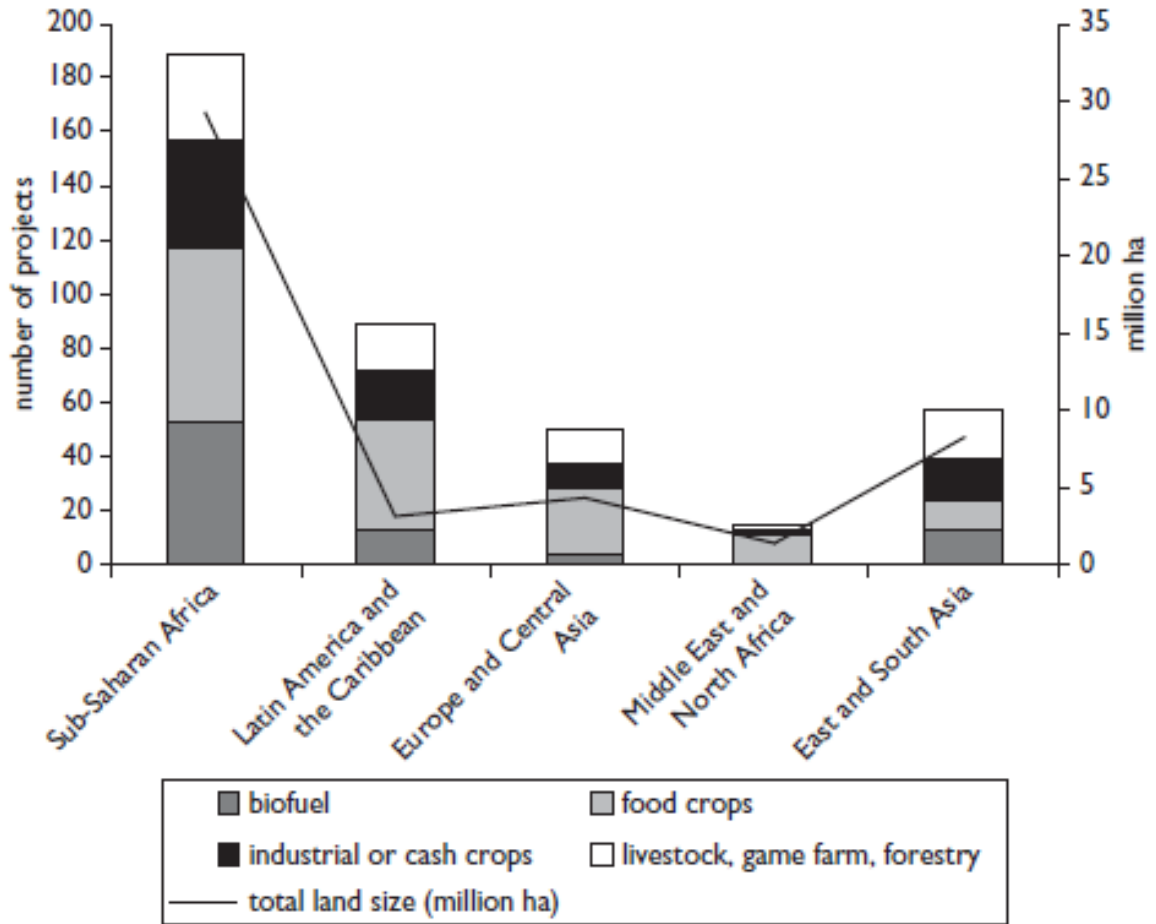

Bijlage 3: Land Grab Database, GRAIN (2012)

Bron: GRAIN database, [online]. Available at: <http://www.circleofblue.org/LAND.html> [accessed December 2012]

Bijlage 4: Bestemming gewassen in Afrika

Bron: Frequentiedistributie van aantal projecten en totale landoppervlakte in functie van de bestemmingsregio en het doel van implementatie o.b.v. gerapporteerde projecten in GRAIN-databank (tussen 1 oktober 2008 en 31 Augustus 2009) (Deininger, 2011).

Bijlage 5: De Principles for Responsible Agricultural Investment (inclusief vertaling)

- **Principle 1:** Existing rights to land and associated natural resources are recognized and respected.
  - **Principle 2:** Investments do not jeopardize food security but rather strengthen it.
  - **Principle 3:** Processes relating to investment in agriculture are transparent, monitored, and ensure accountability by all stakeholders, within a proper business, legal, and regulatory environment.
  - **Principle 4:** All those materially affected are consulted, and agreements from consultations are recorded and enforced.
  - **Principle 5:** Investors ensure that projects respect the rule of law, reflect industry best practice, are viable economically, and result in durable shared value.
  - **Principle 6:** Investments generate desirable social and distributional impacts and do not increase vulnerability.
  - **Principle 7:** Environmental impacts of a project are quantified and measures taken to encourage sustainable resource use, while minimizing the risk/magnitude of negative impacts and mitigating them.
- **Bron:** World Bank, FAO, IFAD & UNCTAD (2010). Principles for Responsible Agricultural Investment that Respects Rights, Livelihoods and Resources: Extended Version. [online] Available at: http://siteresources.worldbank.org/INTARD/214574-1111138388661/22453321/Principles_Extended.pdf [accessed January 2013]
- **Principle 1:** Bestaande rechten aangaande land en geassocieerde natuurlijke hulpbronnen worden erkend en gerespecteerd.
  - **Principle 2:** Investerings brengen de voedselzekerheid niet in gevaar, maar versterken deze veeleer.
  - **Principle 3:** Processen voor het verwerven van land en andere natuurlijke hulpbronnen en de ermee geassocieerde investeringen zijn transparant en worden gemonitord, zodat aansprakelijkheid van alle steekhouders wordt gegarandeerd binnen een legale, regulerende en zakelijke omgeving.
  - **Principle 4:** Al diegene die materieel worden benadeeld, worden geconsulteerd en overeenkomsten van deze consultaties worden opgetekend en afgedwongen.
  - **Principle 5:** Investeerders verzekeren dat projecten de rechtstaat respecteren, de *industry best practice* reflecteren en economisch levensvatbaar zijn, en dat ze resulteren in een duurzame gedeelde meerwaarde. .
  - **Principle 6:** Investerings generen wenselijke sociale en herverdelende effecten en vergroten de kwetsbaarheid niet.
  - **Principle 7:** De impact van een project op het leefmilieu wordt gekwantificeerd en er worden maatregelen genomen om duurzaam gebruik van hulpbronnen aan te moedigen, en tegelijkertijd het risico en de grootte van de negatieve impact te minimaliseren en mitigeren.

Bijlage 6: Interview: Prepared Questions:

Yongjun Zhao

(In de praktijk heb ik niet alle vragen gesteld, en vaak dingen anders geformuleerd en ben ik ingegaan op de gegeven antwoorden. Het gesprek duurde 2 uur. Meneer Zhao bleek een expert op dit gebied te zijn, en had praktisch overal een uitgebreid antwoord op.)

1. Something about your scientific background. I've read about your work experience and your publication list. First a question out of curiosity. How did you end up in Groningen? What was your connection to "Rural development"?
2. Your last couple of publications have been about Sub- Sahara- Africa. What has caused you to switch from China to SSA? What is your connection to the land grabbing debate?

Explain my thesis to mr. Zhao.

In the discussions about land grabbing, there are two sides. Those in favor and those against it. Those in favor, having arguments that foreign investments can boost production and give an economic impulse (technology, knowledge, infrastructure). Those against arguments argue that it is a new form of imperialism, exploiting the weak land rights, cheap labor and worsening the overall situation for the local community (economic as well as food security).

3. Development opportunity **versus** Exploitation. What side are you on?
4. According to you, what are the main drivers for Land Grabbing in SSA? The food crisis is said to have triggered it. Are there other factors that you would consider to have been important in the sudden rise of interest?

Win – win situation?

1. Land grabs are done for different reasons. (food security/ economic gain/ speculating/ biofuels/ etc etc). Do you see big differences between different actors (multinationals/ countries)? Does the goal of the land grabbing actor have a big influence in the way it takes place? Differences between for instance China/ Arab countries/ United States?
2. What are the benefits that local governments and local communities hope to get? Local level, but also on national level?
3. Literature often discusses a win-win situation, for all parties. Is this a utopia?
4. Isn't land grab an example of specialization of Africa, at the basis of comparative advantages? If no, why not?

5. Is land grabbing undermining the national or local food security? What are the main reasons for this? Is the decline of the food security something that happens instantly, or will the effects get worse in the coming decades?

PRINCIPLES for RESPONSIBLE AGRICULTURAL INVESTMENT

- 1 International institutions play a big role in this subject. The role of the World Bank, FAO and the U.N. have been a subject of discussion. How do you perceive these?
- 2 Recently, in January 2010, the PRAI were constructed. What is your overall impression of them?
- 3 I have chosen 2 principles for further analysis. The first is about land rights. This is your area of expertise. What is your impression of this principle? Do you think it will help local communities enforce their land rights? Is it sufficient? (lots of critiques, no enforcing?, legitimizing land grabs?)
- 4 The other is principle 2. It is about food security. What do you think of this principle?
- 5 How do you perceive the role of local governments? Have they been doing a good job so far? Which countries in Africa are doing better, which are doing worse?
- 6 I read a lot of critiques from the NGO's Oxfam/GRAIN/FIAN etc, and I read the documents from the international organizations. I have not yet read a lot of scientific articles about the PRAI. How are they commonly received? In the academic world?
- 7 Some critiques about the PRAI even suggest that the PRAI are being used to legitimize land grabs, instead of improving them. Do you share this opinion? (*smoke and mirror report about the PRAI, from NGO's?!?!*)
- 8 The PRAI are relying on a form of "self- regulation", what do you think about this sort of constructions? Do they serve their purpose well or are there better alternatives?

FUTURE

1. Does land grabbing have a future, the way it is practiced now?
2. Are the PRAI a good instrument to improve land grabs in the future?
3. Do you have ideas on how to improve principle 1? Land rights. (critiques from Olivier de Schutter from the U.N., land rights according to Fernando de Soto) discuss

4. Do you have ideas about how to improve principle 2? Food security. (food sovereignty) (citizens becoming net- food buyers? How does this work in practice? Is the situation improving at all or are the local communities just exploited?
5. Is land grabbing a development opportunity for the future or not? Grassroot and NGO's such as Oxfam call on a halt on land grabs. Do you approve this? Or is there still a chance of good land grabs if the laws about it improve.
6. How would you see this happen? Do we need a large international body for it, which has enforcing powers? Or should local governments and national governments improve their behavior?
7. For my thesis, I have to connect my research to the "wereldvoedselvraagstuk", "translation: global food question" or "how to feed the global population?". Do you have any advice on how to do that? How could I connect land rights to the global food question? I am having difficulty with that.
8. Do you have any additional literature that you think might help me with my research? Anything would be welcome, preferably from the academic world. Case studies would also be appreciated.